

DODAVATELSKÉ ŘETĚZCE A JEJICH SOUČASNÉ A BUDOUCÍ DŮSLEDKY PRO BEZPEČNOST A OCHRANU ZDRAVÍ PŘI PRÁCI

Dodavatelský řetězec, včetně jeho nových podob, představuje zásadní výzvu pro řízení a regulaci bezpečnosti a ochrany zdraví při práci (BOZP) zaměstnanců, a to jak v současné době, tak z hlediska budoucnosti práce. Určité prvky těchto podnikatelských struktur a vztahů, které je formují, nicméně rovněž odhalují možné příležitosti pro lepší řízení a podporu BOZP v nově se projevujících scénářích, jež ve stále větší míře charakterizují budoucnost pracovního prostředí. Na základě nedávných zjištění výzkumu tento článek zkoumá výzvy i příležitosti v oblasti BOZP, které souvisejí s úlohou dodavatelského řetězce v současnosti a v budoucnosti.

Úvod

Hlavním prvkem v rozšiřování celosvětového obchodu v posledních několika desetiletích byl růst mezinárodních dodavatelských vztahů, zejména mezi západními nadnárodními společnostmi a dodavateli sídlícími v rozvojových ekonomikách. Tento růst je následně v rámci zemí často doprovázen trendem směřujícím k zadávání „periferních“ i „následných“ činností externím dodavatelům prostřednictvím veřejných i soukromých organizací. Při určování podmínek práce v oblasti výroby i ve službách tyto trendy vedly ke zvýšení významu vertikálních dodavatelských vztahů mezi odběrateli a prodejci, a to jak na území jednotlivých států, tak i v přeshraničním styku. Tím radikálně změnily hospodářské souvislosti, v nichž dochází k dodržování regulačních a jiných norem v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví při práci (BOZP). Následkem toho se významně zvýšila míra, do jaké jsou pracovní podmínky, včetně BOZP, utvářeny finanční a další dynamikou podnikání fungující v dodavatelských řetězcích mezi jednotlivými organizacemi. Kromě toho se uznává, že související změny vytvořily náročnější scénář pro konvenční způsoby zajištění souladu s předpisy v oblasti BOZP, zejména mezi organizacemi, které na konci dodavatelských řetězců vytvářejí zranitelná místa (EU-OSHA, 2012).

V tomto pojednání se autoři zamýšlejí nad důsledky této dynamiky pro BOZP i nad tím, co lze udělat a co se musí udělat, aby byly řešeny v souvislosti s domácími i globálními dodavatelskými řetězci. Pojednání začíná zpochybněním některých domněnek týkajících se řízení dodavatelských řetězců, včetně například představy, že spotřebitelská síla na trzích s výrobky a službami má příznivý dopad na pracovní podmínky v dodavatelských řetězcích. Zkoumá rozdílné znaky vztahů, které existují mezi firemními odběrateli a poskytovateli, a kontextové faktory, které je ovlivňují. Poté posuzuje důkazy o tom, jaký dopad tyto vztahy mají na BOZP. Je zkoumán úspěch současných strategií čelit jejich negativním účinkům.

Pojednání pokračuje popisem pravděpodobných budoucích vlivů na úlohu dodavatelských řetězců. Současně se též zamýšlí nad způsoby, jak nové obchodní modely mohou ovlivnit trvalý význam vztahů v dodavatelských řetězcích při určování zkušeností v oblasti BOZP. Poukazuje na rostoucí potřebu věnovat pozornost významu regulačních předpisů pro další externí zajišťování služeb nebo činností jak na domácí úrovni, tak v celosvětovém měřítku.

Závěrem pojednání nastiňuje, co již víme o tom, co funguje při zajišťování lepšího dodržování norem v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví v dodavatelském řetězci, a klade otázky týkající se koncepce budoucích strategií a přístupů v této oblasti na podporu dodržování předpisů. Autoři argumentují, že iniciativy dodavatelských řetězců na dobrovolném základu, například ty, které jsou součástí programů sociální odpovědnosti podniků, musí být podpořeny opatřeními mnoha zúčastněných stran, jejichž cílem je vytvořit právně závazné iniciativy a začlenit společnou správu sociálními partnery, jakož i výslovně zpochybňovat dynamiku konkurence a ekonomické odůvodnění způsobu fungování řetězců.

Proměnlivý charakter dodavatelských vztahů

Mix současných představ týkajících se vlivu volby spotřebitele na trh a sociální odpovědnosti velkých organizací naznačuje, že pracovní podmínky, včetně BOZP, se mohou zlepšovat prostřednictvím tlaků poptávky, které působí v dodavatelských řetězcích. Jakkoli k tomu může docházet v některých souvislostech, ukázalo se současně, že obchodní souvislosti dodavatelských řetězců, ekonomické pohybnosti, jež jsou jejich hnací silou, a forma vztahů, které ztělesňují, se značně liší. Bylo tudíž vyvozeno, že jejich dynamika odráží složité množství vlivů, přičemž v žádném případě nepodporují všechny z nich tyto představy příznivých dopadů na BOZP vycházejících z tržních vlivů.

Již dlouhou dobu se uznává, že se dodavatelské vztahy výrazně liší z hlediska své blízkosti, přičemž se běžně rozlišuje mezi vysoce spolupracujícími vztahy založenými na vzájemném působení na jednom konci a vzdálenými tržními výměnami na druhém konci. Tyto rozdíly zčásti odrážejí odchylky ve složitosti produktů, které odběratelé chtějí koupit⁽¹⁾, jakož i konkrétnější cíle, které sledují (Gereffi a kol., 2005). Důkazy například naznačují (Cousins a Lawson, 2007), že pokud je složitost vysoká a kodifikace nízká, budou odběratelé s větší pravděpodobností hledat vztahy založené na úzké spolupráci. Tam, kde je tomu naopak, jsou na pořádku dne spíše vzdálenější tržní výměny. Z těchto důkazů dále vyplývá, že tam, kde nakupované výrobky mají zásadní strategický význam, jsou žádány užší vztahy. Naopak zaměření na úspory nákladů u méně strategických výrobků a služeb vytváří mezi odběrateli a dodavateli volnější vztahy.

Důkazy nasvědčují tomu, že užší dodavatelské vztahy jsou pravděpodobně důležité pro podporu příznivých výsledků v oblasti BOZP. Soudě podle dalších důkazů se rovnováha ekonomické síly mezi odběrateli a dodavateli může značně lišit, a lišit se tudíž může i rovnováha závislosti mezi nimi. To pak může mít nezanedbatelné důsledky pro povahu a dynamiku dodavatelských vztahů (Walters a James, 2011). Například menší a méně výkonní dodavatelé se budou spíše potýkat s požadavky ohledně ceny a dodávky s negativními důsledky pro BOZP a zároveň budou méně schopni jim odolávat (EU-OSHA, 2016).

Existují i důkazy o tom, že okolní kulturní a institucionální souvislosti působí tak, že ovlivňují typ dodavatelských vztahů v praxi. Výzkumní pracovníci především poukázali na to, jak se vnitrostátní souvislosti liší v tom, do jaké míry působí v zájmu usnadňování vztahů mezi odběrateli a dodavateli, které na rozdíl od konfliktnějších vztahů stojí na spolupráci (viz například Sako, 1992, pokud jde o rozdíly mezi Spojeným královstvím a Japonskem). Některé proto mohou působit tak, že na BOZP budou mít pozitivnější dopad než jiné (Walters a James, 2011). Jiný výzkum zaznamenal, jak se uplatňování sociální odpovědnosti podniků v nadnárodních společnostech většinou liší v důsledku rozdílného obchodního prostředí jejich domovských zemí. Rovněž zdůraznil způsob, jakým jsou vztahy mezi západními nadnárodními společnostmi a dodavateli v rozvojových zemích ovlivňovány přítomností nebo častěji absencí omezujících místních regulačních režimů a kultur, které podporují BOZP (MOP, 2017).

Existují tudíž dobré důvody pro tvrzení, že dodavatelské řetězce mohou mít obecně negativní vliv na pracovní podmínky a normy BOZP na pracovišti. To platí zejména tehdy, když máme na paměti, že rostoucí závislost na externích dodavatelích odráží současné způsoby podnikání a neoliberalní ekonomické ortodoxie, které podporují přesvědčení, že nevyhnutelně přináší obchodní výhody. V důsledku toho představují otázky ceny i úvahy o kvalitě hlavní aspekty rozhodnutí, která určují povahu a využívání dodavatelských řetězců. Z toho vyplývá, že až příliš často negativní, nikoli pozitivní, dynamika související s prací pramení z rozhodnutí o externím zajišťování služeb nebo činností. Kromě toho, i když je při zkoumání budoucího vývoje obchodních modelů vždy zapotřebí opatrnosti, zdá se pravděpodobné, že dynamika dodavatelských vztahů zůstane i v dohledné době významným determinantem výsledků v oblasti BOZP. Proto se dále budeme zabývat jejich známými vlivy na podmínky a výsledky v oblasti BOZP.

¹ Například tam, kde jsou výrobky složité, lze očekávat vysokou míru prodejných podpory, která vede k užším vztahům mezi odběrateli a dodavateli a která takové vztahy vyžaduje.

Vliv dodavatelských řetězců na bezpečnost a ochranu zdraví

Důkazy mezinárodních výzkumů již nějakou dobu přinášejí pozoruhodně konzistentní zjištění o vlivech externího zajišťování služeb nebo činností, a to jak ve vztahu k mezinárodním dodavatelským vztahům, tak v souvislosti s narůstajícím rozdělením hlavních a periferních pracovních činností obchodních organizací. Významný a dlouhodobý soubor důkazů podtrhuje, že druhy pracovních změn, které obvykle vyplývají z tlaků dodavatelského řetězce, jsou spojeny s řadou nepříznivých důsledků v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví a důsledků souvisejících se zdravím. Mezi ně patří nejenom zvýšený výskyt vážných a smrtelných úrazů, s nimiž se setkáváme v malých firmách na konci dodavatelských řetězců, ale také zvýšená míra kardiovaskulárních onemocnění, vyhoření a deprese (Quinlan a kol., 2001; Benach a kol., 2002; Ferrie a kol., 2002; Quinlan a Bohle, 2008). Tyto pracovní změny zahrnují větší nejistotu pracovního místa, nižší plat, menší přístup k odborné přípravě u pracovníků s nejistým pracovním místem a menší kontrolu nad pracovní dobou (viz například Aronsson a kol., 2002; Bohle a kol., 2004). A jak je obecně uváděno, vede to ke špatným podmínkám práce a BOZP pro nepřímo zaměstnané pracovníky a pracovníky s nejistým pracovním místem jak v rozvojových, tak v rozvinutých ekonomikách (viz například Walters a kol., 2020, Lahari-Dutt, 2017). Také se všeobecně uznává, že těmto nerovným podmínkám v rozložení rizik jsou často nejvíce vystaveni pracovníci na nižších úrovních dodavatelských řetězců, které jsou odstraněny z rozsáhlých a silných hospodářských subjektů řídicích obchodní vztahy v jejich rámci (EU-OSHA, 2016).

Obvykle se tyto nerovnosti vyskytují v mikropodnicích a malých podnicích, které se nacházejí na konci dlouhých a složitých řetězců obchodních vztahů, kde mají malou vedlejší sílu při rozhodování a málo zdrojů, s nimiž by mohly preventivně řešit BOZP. Není proto divu, že jejich pracovníci jsou vystaveni neúměrnému riziku vážných a smrtelných úrazů a poškození zdraví na pozadí požadavků ekonomicky silnějších odběratelů ohledně ceny a dodávek (EU-OSHA, 2016, 2018). Není ani žádným překvapením, že stejné studie ukazují, jak v takových situacích tyto mikropodniky a malé podniky uplatňují strategie přežití založené na snižování nákladů, které zvyšují rizika pro jejich pracovníky. Často tomu nahrává jejich poloha mimo dosah regulačních orgánů, díky čemuž jsou pro tyto orgány často neviditelné.

Tyto závěry jsou také dokládány přesvědčivými odvětvovými důkazy, ve kterých mnoho studií například zjistilo, že významnými faktory přispívajícími k výskytu úrazů a souvisejících zranění ve stavebnictví je rozšířené využívání subdodavatelských smluv a jejich často nedostatečná správa. Jako důležité faktory s nepříznivým dopadem na bezpečnost a ochranu zdraví, jakož i na pracovní podmínky byla zdůrazněna zejména finanční a časová tíseň zasahující subdodavatele, nižší úroveň dozoru, informace a školení poskytované pracovníkům subdodavatelů a problémy spojené s koordinací činností subdodavatelů (Johnstone a kol., 2001; Weil, 2014). Podobně studie zrealizované v odvětví výroby a zpracování potravin ukazují, jak dynamika dodavatelských řetězců může vytvářet pracovní prostředí, které zvyšuje rizika pro bezpečnost a ochranu zdraví pracovníků (Wright a Lund, 2003). Ukazují zejména, jak požadavky velkých, silných odběratelů vedou ke zvýšené míře změn trvalých pracovních příležitostí na příležitostné nebo zkrácený pracovní úvazek a agenturní práci, k nestabilním modelům práce a pracovní době a k intenzifikaci práce (James a Lloyd, 2008). Tato zjištění se dále opakují i ve studiích zaměřených na textilní a oděvní průmysl a objevují se i v dopravě a vlastně téměř ve všech odvětvích, ve kterých byly takové studie provedeny.

Vezmeme-li v úvahu globální dopad dodavatelských řetězců na BOZP, ačkoli do velké míry kvůli problémům se sběrem a spolehlivostí údajů v mnoha zemích jsou podrobné důkazy kusé, extrapolace ze souhrnných statistik naznačuje, že BOZP představuje značný problém i v globálních dodavatelských řetězcích. Obecně se akceptuje, že přetrvávající obrovská celková zátěž související s vážnými pracovními úrazy, smrtelnými následky, poškozením zdraví a předčasným úmrtím, jimž lze předcházet, je nepoměrně vyšší v rozvojových zemích než v rozvinutějších ekonomikách. Odhady naznačují, že 5–7 % úmrtí na celém světě lze přičíst nemocem z povolání a pracovním úrazům (MOP, 2006). Takala a kol. (2012) poskytli ve své studii přehledné údaje o zaměstnanosti, úmrtnosti a nemocnosti z povolání za pomoci veřejně dostupné literatury a zpráv o pracovní zátěži nemocemi. Odhadli, že v celosvětovém měřítku každoročně dojde k 2,3 milionu úmrtí, která lze připsat práci, přičemž většina, tj. 2,0 milionu případů, je způsobena nemocemi z povolání (viz také Takala, 2015; EU-OSHA, 2019). Jiná publikace Mezinárodní organizace práce (MOP) odhadla, že v roce 2010 došlo k více než 313 milionům pracovních úrazů, které nebyly smrtelné (s minimálně čtyřdenní nepřítomností v práci), a k více než 666 000 smrtelných případů nádorových onemocnění souvisejících s povoláním, přičemž zátěž je opět

proporčně mnohem vyšší v rozvojových zemích (Nenonen a kol., 2014). Vzhledem k tomu, že i MOP odhadla, že více než 20 % celosvětové produkce je spojeno s globálními dodavatelskými řetězci, naznačuje to, že výrazný podíl celosvětové zátěže nemocemi z povolání a pracovními úrazy je pravděpodobně důsledkem špatných výsledků v oblasti BOZP v těchto řetězcích (MOP, 2015). Toto shrnující zdůvodnění je potvrzeno i mnoha příklady špatných pracovních podmínek a výsledků v oblasti BOZP, jejichž výskyt byl hlášen na pracovištích v rozvojových zemích na konci dodavatelských řetězců, jimž dominují velká jména na západních spotřebitelských trzích. Mezi tyto případy patří velké požáry, k nimž došlo v letech 2010 až 2019 ve výrobních závodech v Bangladéši a Pákistánu ve firmách Rana Plaza, Tazreen Fashions a Ali Enterprises, které dohromady vedly k více než 1 500 úmrtím a mnohem většímu počtu zranění (Reinecke a kol., 2019). Řadí se sem také vysoké pracovní teploty, expozice toxickým látkám a další otřesné pracovní podmínky zjištěné v nedávné době například v oděvním výrobním závodě společnosti Hansae ve Vietnamu (Brown, 2017).

Důkazy o zlepšených výsledcích dosažených vlivem vztahů v dodavatelském řetězci jsou naopak překvapivě omezenější. Nicméně, jak uvádíme níže, v některých případech intervence pomohly snížit nerovnosti při expozici rizikům a nepříznivé dopady na BOZP spojené s externím zajišťováním služeb nebo činností a souvisejícími obchodními postupy. Klíčovou otázkou je samozřejmě zjistit, za jakých podmínek byly tyto pozitivní výsledky prosazovány a jakým způsobem lze jejich výskyt v budoucnu lépe podpořit.

Současná a budoucí lákadla a problémy v oblasti regulace dodavatelského řetězce

Regulační orgány již dlouho uznávají, že změna organizace a kontroly práce a zaměstnanosti vyžaduje celou řadu různých a inovativních přístupů k zajištění souladu s normami v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví. K těmto strategiím patří využívání „mnoha nástrojů“ ke zlepšení „atypických pracovních scénářů nového hospodářství“, přičemž tento názor je zastáván v dokumentech regulační politiky zemí, jako je Dánsko, Nizozemsko, Finsko, Švédsko a Spojené království (Walters, 2016). V případě dodavatelských řetězců byly jádrem těchto strategií pokusy dosáhnout většího zapojení nejsilnějších subjektů v hospodářství, jako jsou velké společnosti ovládající pracoviště s více zaměstnavateli, obchodní a zaměstnavatelské organizace, pojišťovací sdružení a někdy i odborové svazy, a pokusy takto přispět k větší integraci BOZP do obchodních modelů a rozhodnutí, která v současnosti řídí větší závislost na poskytování zboží a služeb externími dodavateli.

Současně byly v některých odvětvích v Evropě dobře zavedeny formy regulace dodavatelských řetězců na vnitrostátní úrovni. Například požadavky směrnice o dočasných a mobilních pracovištích se staly v zemích, jako je Německo a Spojené království, základem právních předpisů ve stavebnictví, které zohledňují externí zajišťování služeb nebo činností v tomto odvětví. Podobné předpisy byly zavedeny i pro odvětví v jiných zemích, například předpisy upravující oděvní a obuvnický průmysl v Austrálii (James a kol., 2007). V poslední době bylo vynaloženo úsilí o mnohem větší rozšíření této regulace v hospodářství, zejména například v Austrálii. Ustanovení australského zákona o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci z roku 2010 účinně zavedla rámec regulace bezpečnosti a ochrany zdraví při práci v dodavatelských řetězcích v celém hospodářství tím, že osobě, která kontroluje podnikání nebo podnik, uložila primární povinnost péče a definovala pracovníky, vůči kterým má být tato povinnost vykonávána, jako pracovníky, kteří práci pro podnik vykonávají „v jakékoliv funkci“ (Johnstone, 2011).

Rozšiřuje při tom tudíž zaměření regulačních povinností nad úroveň zaměření tradičně omezeného právním rámcem upravujícím pracovní smlouvu. Stanovuje tedy závazek ekonomicky silných odběratelů v čele dodavatelských řetězců přijmout povinnosti, které mají vůči pracovníkům, kteří poskytují jejich zboží a služby, včetně těch, kteří jsou zaměstnáni v jiných organizacích. Tento vývoj se navíc neomezuje pouze na regulaci domácích dodavatelských řetězců. Například francouzský zákon z roku 2017 vyžaduje, aby velké organizace uplatňovaly náležitou péči, pokud jde o případné zneužívání pracovníků v jejich globálních dodavatelských řetězcích. Znamky podobného vývoje se objevují i v dalších zemích (viz například Barbière, 2017).

Na druhé straně byla přijata četná dobrovolná opatření k regulaci pracovních podmínek, včetně BOZP, a to v domácích i globálních dodavatelských řetězcích. Patří k nim VCA v Nizozemsku a podobné systémy ve stavebnictví v Německu i v jiných evropských zemích (Walters a James, 2011). Zahrnují také opatření ropných společností, která mají ovlivnit bezpečnostní normy nezávislých společností

provozujících tankery přepravující jejich produkty (Walters a Bailey, 2013), a řadu dalších iniciativ, do nichž se zapojuje více zúčastněných stran a které se orientují na regulaci pracovních podmínek v globálních dodavatelských řetězcích. Takové soukromé regulační systémy však často vznikají na základě externích regulačních a jiných tlaků. Na počátku 90. let 20. století se například společnosti jako Nike a Gap dostaly pod tlak vznikajícího hnutí proti manufakturám, aby zlepšily pracovní normy ve svých dodavatelských řetězcích. Od té doby velké katastrofy, jako například ta v budově Rana Plaza (Bangladéš), upozornily na přetrvávající špatné pracovní podmínky a také vyvíjely tlak na odběratele, aby podnikli takové kroky. Některé z těchto iniciativ měly podobu kodexů zásad používaných jednotlivými společnostmi, často jako součást programů sociální odpovědnosti podniků. Mezi další patří iniciativy mnoha zúčastněných stran, včetně odvětvových mezinárodních rámcových dohod uzavřených mezi globálními odborovými federacemi a skupinami nadnárodních společností (Croucher a Cotton, 2011).

Příchod těchto iniciativ byl podložen třemi ústředními a vzájemně souvisejícími ohledy: uznáním, že silní odběratelé mohou přímo i nepřímo snižovat pracovní normy v dodavatelských organizacích; příznáním, že rozvojové země často nemají zavedeny regulační systémy nebo dostatečně silné organizace práce, které by těmto negativním vlivům čelily; a názorem, že sílu dodavatelského řetězce nadnárodních společností lze využít spíše ke zlepšení než k újmě. Stávající důkazy bohužel vykreslují různorodý, avšak celkově neuspokojivý obraz, pokud jde o jejich účinnost, a to jak obecně (Locke, 2013), tak v užší míře v souvislosti se zdravím a bezpečností (Brown, 2017).

K vysvětlení těchto špatných výsledků přispívá celá řada faktorů. Čtyři z nich, které jsou do jisté míry vzájemně provázány, si zaslouží zvláštní zmínku. Jeden se týká dobrovolné povahy iniciativ a pochybností ohledně obchodní ochoty nadnárodních společností plnit a prosazovat jejich požadavky a obecněji vyčleňovat zdroje potřebné k dosažení pozitivních vertikálních vlivů v jejich dodavatelských řetězcích. Druhý souvisí s povrchností a nedostatečností systémů auditu, které mají sledovat provádění těchto iniciativ (Locke, 2013; Brown, 2017). Třetí se soustředí na nedostatek systémů, které by mohly vyvíjet laterální tlak vyžadovaný ze strany vnitrostátní regulace pro účely podpory plnění předpisů v mnoha rozvojových zemích (Distelhorst a kol., 2015). Čtvrté vysvětlení se soustředí na to, že se iniciativám nedaří omezit cenovou konkurenci, aby nebyl vyvíjen tlak na snižování mzdových nákladů (a pracovních podmínek) ve výrobních závodech dodavatelů (Anner a kol., 2013; James a kol., 2019): cenová dynamika, u níž bylo obecněji zaznamenáno, že významně omezila schopnost programů sociální odpovědnosti podniků řešit špatné pracovní podmínky (viz například Brown 2017 a 2019).

Řešení klíčových otázek a posun vpřed

Omezení současných pokusů o regulaci globálních dodavatelských řetězců, stanovená společně s výše zmíněnými vnitrostátními iniciativami v oblasti dodavatelských řetězců, vyvolávají řadu otázek týkajících se způsobů zlepšování BOZP. Přestože vývoj technologií může být povzbudivý, stávající důkazy naznačují, že pro tvorbu koncepce budoucích účinných intervencí jsou pravděpodobně stěžejní tyto prvky současné praxe:

- uložení právně závazné vertikální povinnosti odběratelům v čele dodavatelských řetězců, jako jsou již zmíněné francouzské právní požadavky na náležitou péči,
- vytvoření režimu pro sledování toho, jak jsou tyto povinnosti plněny, přičemž jsou do tohoto sledování zapojeni příslušní auditoři/inspektoři, kteří jsou finančně a organizačně nezávislí na odběratelích, jak tomu bylo v případě níže uvedené dohody o protipožární a stavební bezpečnosti a v případě úlohy, kterou hrají odborové svazy při sledování australských požadavků na dodavatelské řetězce v oděvním a obuvnickém průmyslu (Johnstone a kol., 2012),
- kladení požadavků na odběratele, pokud jde o záležitosti, jako jsou ceny, které mají být zaplacený dodavatelům, a délka a bezpečnost smluv o dodávkách, které působí na zlepšení konkurenční tržní dynamiky narušující udržování důstojných pracovních norem v dodavatelských řetězcích, jak je rozebráno na konci předchozího oddílu,
- zavedení nezávislé účasti odborových svazů na přípravě iniciativ a na horizontálním dohledu nad nimi, jak ilustruje úloha, kterou odbory hrály při nastavování způsobu řízení pracovních podmínek během výstavby terminálu 5 letiště Heathrow (Deakin a Koukiadaki, 2009) a kterou

hrály globální odbory s ohledem na přípravu mezinárodních rámcových dohod (Croucher a Cotton, 2011).

Dosažení těchto prvků však bude v mnoha ohledech představovat obrovskou výzvu, a to jak na úrovni členských států, tak v celosvětovém měřítku. V mnoha situacích je jejich dosažení pravděpodobně neproveditelné a je v rozporu se současnou ekonomickou ortodoxií a protiregulačním étosem, který podporuje. Nutnost řešit nerovnosti při expozici pracovníků rizikům v měnícím se světě práce však zůstává prvořadá a je zřejmé, že konvenční přístupy k dosažení souladu s předpisy jsou nedostatečné a stejnou měrou omezované současnými politickými a obchodními souvislostmi. Je tudíž jasné, že je zapotřebí lépe pochopit i vertikální a laterální dynamiku dodavatelských řetězců, pokud mají být identifikovány a účinně uplatňovány lepší způsoby, jak dosáhnout shody s právními předpisy a správnou praxí.

Objevují se však známky toho, že každý z výše uvedených prvků přispěl k úspěchům při regulaci domácích dodavatelských řetězců, jako v případě zákonného rámce v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví v Austrálii a pokroku, kterého bylo dosaženo při snižování počtu úrazů a úmrtí ve stavebnictví v Evropě. Ačkoli ve scénářích globálních dodavatelských řetězců mohou být výzvy větší, i zde se objevují známky úspěchu, například dohoda o protipožární a stavební bezpečnosti z roku 2013. Tato dohoda, která byla uzavřena mezi více než 200 globálními značkami a dvěma globálními odborovými konfederacemi po katastrofě budovy Rana Plaza, nezahrnovala pouze společné odborové řízení, ale konkrétně se snažila:

- do jisté míry regulovat nákupní praktiky odběratelů tím, že bude požadováno, aby financovali vyšší bezpečnost, přestali obchodovat s nespolutracujícími výrobními závody a přijali víceleté závazky vůči dodavatelům,
- omezit konkurenční tlaky spíše působením na úrovni odvětví nežli na úrovni jednotlivých společností,
- podporovat vytváření bezpečnostních výborů, příspěvky odborů ke školení a sdílení zpráv o inspekcích provedených v rámci dohody se zástupci pracovníků, a
- ukládat odběratelům smluvně závazné povinnosti, a vytvářet tak potenciální právní závazky.

Nedávná analýza jejího fungování zdůrazňuje nejen působivý rozsah inspekcí prováděných pod její záštitou, ale také to, jak se jim v mnoha výrobních závodech podařilo odhalit (a vyřešit) velké množství elektrických, požárních a konstrukčních bezpečnostních vad navzdory tomu, že právě v těchto výrobních závodech byly jménem nadnárodních odběratelů již dříve prováděny programy auditů. Dva arbitrážní případy zahájené na základě dohody navíc posloužily ke zdůraznění potenciální úlohy právních sankcí při zajišťování souladu odběratelů s předpisy (Croucher a kol., 2019). O dohodě bylo tedy prohlášeno, že prokazuje, jak lze v některých souvislostech v celosvětovém měřítku zavést do praxe všechny výše uvedené prvky (James a kol., 2019).

A konečně, v současných evropských souvislostech regulace BOZP je obzvláště relevantní postřeh, že společným znakem nejúspěšnějších iniciativ v dodavatelských řetězcích ke zlepšení dodržování osvědčených postupů v praxi BOZP je rozmanitost koordinovaných aktérů a akcí, které reprezentují. Nejedná se o jednostranné strategie přijaté jediným subjektem, ať už podnikem, odbory či státním orgánem. Představují koordinovanou účast mnoha aktérů. Právě tato koordinovaná akce, působící vertikálně a laterálně, se jeví jako zásadní pro úspěšné fungování a udržitelnost iniciativ v dodavatelských řetězcích. Tyto závěry jsou rovněž v souladu s širší analýzou jiných forem regulace, a to nejen ve vztahu k BOZP, ale také obecněji k regulaci životního prostředí (Short a Toffel, 2010; Weil, 2014).

Dosažení takové koordinace a prostředků k jejímu udržení proto musí být v budoucnu v popředí zájmu tvůrců regulačních politik, když se budou snažit využít intervencí v dodavatelských řetězcích ke zlepšení BOZP na vnitrostátní i celosvětové úrovni. Přesvědčivým sdělením pro zúčastněné strany, které mají zájem o zlepšení podmínek bezpečnosti a ochrany zdraví v budoucnosti práce, a to jak v dané zemi, tak i za jejími hranicemi, je to, že důsledky obchodních modelů, v nichž jsou dodavatelské vztahy významnými determinanty výsledků, nelze účinně řešit tradičními přístupy k prevenci. Tyto modely pravděpodobně v budoucnu nevymizí. Všechny zúčastněné strany proto musí své strategie a nástroje prevence upravit tak, aby tuto skutečnost zohlednily.

Použitá literatura

- Anner, M., Bair, J. a Blasi, J. 2013. „Towards joint liability on global supply chains: Addressing the root causes of labour violations in international subcontracting networks“ (Směrem ke společné odpovědnosti v globálních dodavatelských řetězcích: řešení hlavních příčin porušení pracovních norem v mezinárodních subdodavatelských sítích), *Comparative Labor Law and Policy Journal*, 35, s. 1–43.
- Aronsson, G., Gustafsson, K. a Dallner, M. 2002. „Work environment and health in different types of temporary jobs“ (Pracovní prostředí a zdraví v různých druzích dočasných pracovních míst), *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 11(2), s. 151–175.
- Barbière, C. (2017), „France leads EU on duty of care requirements for multinationals“ (Francie vede EU v případě požadavků na péči pro nadnárodní společnosti), *Euractiv*. Získáno na internetové adrese: <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/france-leads-eu-on-duty-of-care-requirements-for-multinationals/>, navštíveno v prosinci 2019.
- Benach, J., Amable, M., Muntaner, C. a Benavides, F. 2002. „The consequences of flexible work for health: Are we looking in the right place?“ (Důsledky pružné práce pro zdraví: hledáme to správné místo?), *Journal of Epidemiology and Community Health*, 56, s. 405–406.
- Bohle, P., Quinlan, M., Kennedy, D. a Williamson, A. 2004. „Working hours, work–life conflict and health in precarious and permanent employment“ (Pracovní doba, rozpor mezi pracovním a osobním životem a ochrana zdraví v nejistém a trvalém zaměstnání), *Revista de Saúde Pública*, 38, s. 19–35.
- Brown, G. 2017. „Hansae Vietnam's garment factory: Latest example of how corporate social responsibility has failed to protect workers“ (Oděvní závod Hansae ve Vietnamu: nejnovější příklad toho, jak sociální odpovědnost podniku neochránila pracovníky), *Journal of Occupational and Environmental Hygiene*, 14(8), s. 130–135.
- Brown, G. 2019. „New reports shine spotlight on underlying causes of terrible working conditions in global supply chains“ (Nové zprávy osvětlují základní příčiny otřesných pracovních podmínek v globálních dodavatelských řetězcích), *Pump Handle*. Získáno na internetové adrese: <http://www.thepumphandle.org/2019/09/04/new-reports-shine-spotlight-on-underlying-causes-of-terrible-working-conditions-in-global-supply-chains/#.XekJ4VhCfX5>, navštíveno v prosinci 2019.
- Cousins, P. a Lawson, B. 2007. „Sourcing strategy, supplier relationships and firm performance: An empirical investigation of UK organisations“ (Strategie získávání zdrojů, dodavatelské vztahy a firemní výkony), *British Journal of Management*, 18, s. 123–137.
- Croucher, R a Cotton, E. 2011. *Global unions, global business: Global union federations and international business* (Globální unie, globální podnikání: globální odborové federace a mezinárodní podnikání), Libri Publishing, Farringdon.
- Croucher, R., Houssart, M., Miles, L. a James, P. 2019. „Legal sanction, international organisations and the Bangladesh Accord“ (Právní sankce, mezinárodní organizace a Bangladéšská dohoda), *Industrial Law Journal*, doi.org/10.1093/indlaw/dwz003.
- Deakin, S. a Koukiadaki, A. 2009. „Governance processes, labour-management partnership and employee voice in the construction of Heathrow Terminal 5“ (Procesy řízení, partnerství mezi pracovní silou a vedením a hlas zaměstnanců při stavbě terminálu 5 na letišti Heathrow), *Industrial Law Journal*, 38(4), s. 365–389.
- Distelhorst, G., Locke, R., Pal, T. a Samel, H. 2015. „Production goes global, compliance stays local: Private regulation in the global electronics industry“ (Výroba jde do světa, soulad s předpisy zůstává doma), *Regulation & Governance*, 9(3), s. 224–242.
- EU-OSHA – Evropská agentura pro bezpečnost a ochranu zdraví při práci. 2012. *Promoting occupational safety and health through the supply chain* (Podpora bezpečnosti a ochrany zdraví při práci prostřednictvím dodavatelského řetězce). K dispozici na adrese: <https://osha.europa.eu/en/publications/promoting-occupational-safety-and-health-through-supply-chain/view>.
- EU-OSHA – Evropská agentura pro bezpečnost a ochranu zdraví při práci. 2016. *Contexts and arrangements for occupational safety and health in micro and small enterprises in the EU –*

SESAME project (Souvislosti a opatření v oblasti BOZP v mikropodnicích a malých podnicích v EU – projekt SESAME). K dispozici na adrese: <https://osha.europa.eu/en/tools-and-publications/publications/contexts-and-arrangements-occupational-safety-and-health-micro/view>.

EU-OSHA – Evropská agentura pro bezpečnost a ochranu zdraví při práci. 2018. *Safety and health in micro and small enterprises in the EU: Final report from the 3-year SESAME project* (Bezpečnost a ochrana zdraví v mikropodnicích a malých podnicích v EU: závěrečná zpráva z tříletého projektu SESAME). K dispozici na adrese: <https://osha.europa.eu/en/tools-and-publications/publications/safety-and-health-micro-and-small-enterprises-eu-final-report-3/view>.

EU-OSHA – Evropská agentura pro bezpečnost a ochranu zdraví při práci. 2019. *The value of occupational*

safety and health and the societal costs of work-related injuries and disease (Hodnota bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a náklady společnosti na pracovní úrazy a nemoci z povolání). K dispozici na adrese: <https://osha.europa.eu/en/publications/value-occupational-safety-and-health-and-societal-costs-work-related-injuries-and/view>.

Ferrie, J. E., Shipley, M. J., Stansfeld, S. A. a Marmot, M. 2002. „Health effects of chronic job insecurity and change in job security on self-reported health, minor psychiatric morbidity, physiological measures and health related behaviours in British civil servants: The Whitehall II study“ (Dopady chronické nejistoty zaměstnání na zdraví a změny jistoty zaměstnání na zdravotní stav uváděný samotnými pracovníky, menší psychiatrická nemocnost, fyziologická opatření a chování související se zdravím britských úředníků: studie Whitehall II), *Journal of Epidemiology and Community Health*, 56(6), s. 450–454.

Gereffi, G., Humphrey, J. a Sturgeon, T. 2005. „The governance of global value chains“ (Řízení globálních hodnotových řetězců), *Review of International Political Economy*, 12(1), s. 78–104.

James, S. a Lloyd, C. 2008. „Too much pressure? Retailer power and occupational health and safety in the food processing industry“ (Příliš velký tlak? Maloobchodní síla a bezpečnost a ochrana zdraví při práci v potravinářském průmyslu), *Work, Employment and Society*, 22(4), s. 713–730.

James, P., Johnstone, R., Quinlan, M. a Walters, D. 2007. „Regulating supply chains to improve health and safety“ (Regulace dodavatelských řetězců za účelem zlepšení bezpečnosti a ochrany zdraví), *Industrial Law Journal*, 36(2), s. 163–187.

James, P., Walters, D., Sampson, H. a Wadsworth, E. 2015. „Regulating the employment dynamics of domestic supply chains“ (Regulační dynamika zaměstnanosti v domácích dodavatelských řetězcích), *Journal of Industrial Relations*, 57(4), s. 526–543.

James, P., Miles, L., Croucher, R. a Houssart, M. 2019. „Regulating factory safety in the Bangladeshi garment industry“ (Regulace bezpečnosti ve výrobních závodech v oděvním průmyslu v Bangladéši), *Regulation & Governance*, 13(3), s. 431–444.

Johnstone, R. 2011. „Dismantling worker categories: The primary duty of care and worker consultation, participation and representation in the model Work Health and Safety Bill 2009“ (Postupné rušení kategorií pracovníků: primární povinnost péče a projednávání se zaměstnanci, účast a zastoupení v modelovém návrhu zákona o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci z roku 2009), *Policy and Practice in Health and Safety*, 9(2), s. 91–108.

Johnstone, R., Mayhew, C a Quinlan, M. 2001. „Outsourcing risk? The regulation of health and safety where subcontractors are employed“ (Riziko externího zajišťování služeb a činností? Regulace bezpečnosti a ochrany zdraví v případě zaměstnávání subdodavatelů), *Comparative Labor Law and Policy Journal*, 22(3–5), s. 351–394.

Johnstone, R., McCrystal, S., Nossar, I., Quinlan, M., Rawling, M. a Riley, J. 2012. *Beyond employment: The legal regulation of work relationships* (Mimo zaměstnávání: právní úprava pracovních vztahů), Federation Press, Sydney.

MOP (Mezinárodní organizace práce). 2006. „Occupational safety and health: Synergies between security and productivity“ (Bezpečnost a ochrana zdraví při práci: synergie mezi bezpečností a produktivitou), MOP, Ženeva. K dispozici na adrese: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_protect/@protrav/@safework/documents/meetingdocument/wcms_110380.pdf.

- MOP. 2015. *World employment and social outlook 2015: The changing nature of jobs* (Světová zaměstnanost a sociální výhled 2015: měnící se povaha pracovních míst), MOP, Ženeva. K dispozici na adrese http://www.ilo.org/global/research/global-reports/weso/2015-changing-nature-of-jobs/WCMS_368626/lang--en/index.htm.
- MOP. 2017. *Food and agriculture global value chains: Drivers and constraints for occupational safety and health improvement – Volume one – Perspectives from relevant research areas* (Potravinářské a zemědělské globální hodnotové řetězce: motivační faktory a omezení zlepšování bezpečnosti a ochrany zdraví při práci – první svazek – perspektivy z relevantních oblastí výzkumu), MOP, Ženeva. K dispozici na adrese: https://www.ilo.org/global/topics/safety-and-health-at-work/resources-library/publications/WCMS_593280/lang--en/index.htm.
- Lahari-Dutt, K. 2017. „Coal as national development in India“ (Uhlí jako národní vývoj v Indii), v Nielsen, K. B. a Oskarsson, P. (eds.), *Industrialising rural India: Land, policy and resistance* (Industrializace venkovské Indie: půda, politika a odpor), s. 85–106, Routledge, Londýn.
- Locke, R. 2013. *The promise and limits of private power: Promoting labour standards in a global economy* (Příslib a limity soukromé síly: podpora pracovních norem v celosvětovém hospodářství), Cambridge University Press, New York.
- Nenonen, N., Saarela, K.L., Takala J., Ling, L.S., Kheng I.G., Manickam K., Yong E. a Hämäläinen, P. 2014. *Global estimates of occupational accidents and fatal work-related diseases in 2014* (Globální odhady pracovních úrazů a smrtelných nemocí z povolání v roce 2014). *Workplace Safety and Health (WSH) Institute, Singapore*.
- Quinlan, M a Bohle, P. 2008. „Under pressure, out of control or home alone? Reviewing research and policy debates on the OHS effects of outsourcing and home-based work“ (Pod tlakem, mimo kontrolu, nebo sám doma? Přezkum výzkumu a politických debat o dopadech externího zajištění služeb nebo činností a práce z domova), *International Journal of Health Services*, 38(3), s. 489–525.
- Quinlan, M., Mayhew, C. a Bohle, P. 2001. „The global expansion of precarious employment, work disorganisation, and consequences for occupational health: A review of recent research“ (Globální expanze nejistého zaměstnání, nesprávné organizace práce a důsledků pro zdraví při práci: přehled nedávného výzkumu), *International Journal of Health Services*, 31(2), s. 335–414.
- Reinecke, J., Donaghey, J., Bocken, N. a Lauriano, L. 2019. *Business models and labour standards: Making the connection* (Obchodní modely a pracovní normy: propojení), Ethical Trading Initiative, Londýn.
- Sako, M. 1992. *Prices, quality and trust: Inter-firm relations in Britain and Japan* (Ceny, kvalita a důvěra: mezifirmní vztahy v Británii a Japonsku), Cambridge University Press, Cambridge.
- Final, J. L. a Toffel, M. W. 2010. „Making self-regulation more than merely symbolic: The critical role of the legal environment“ (Seberegulace více než jen symbol: zásadní úloha právního prostředí), *Administrative Science Quarterly*, 55(3), s. 361–396.
- Takala, J. 2015. „Eliminating occupational cancer“ (Eliminace rakoviny z povolání), *Industrial Health*, 53, s. 307–309.
- Takala, J., Hämäläinen, P., Saarela, K. L., Yun, L. Y., Manickam, K., Jin, T. W., Heng, P., Tjong, C., Kheng, L. G., Lim, S. a Lin, G. S. 2012. „Global estimates of the burden of injury and illness at work“ (Globální odhady zatížení úrazy a nemocemi při práci), *Journal of Occupational and Environmental Hygiene*, 11, s. 326–337.
- Walters, D. 2016. „Labour inspection and health and safety in the EU: Special report“ (Inspekce práce a bezpečnost a ochrana zdraví v EU: zvláštní zpráva), *HESA Magazine*, 14, s. 12–17.
- Walters, D. a Bailey, N. 2013. *Lives in peril: Profit or safety in the global maritime industry?* (Životy v ohrožení: zisk, nebo bezpečnost v globálním námořním odvětví?), Palgrave Macmillan, Basingstoke.
- Walters, D. a James, P. 2009. Walters, D. a James, P. 2009. *Understanding the role of supply chains in influencing health and safety at work* (Pochopení úlohy dodavatelských řetězců při ovlivňování bezpečnosti a ochrany zdraví při práci), IOSH Wigston, Leicester.

- Walters, D. a James, P. 2011. „What motivates employers to establish preventive management arrangements within supply chains?“ (Co motivuje zaměstnavatele k zavedení preventivních mechanismů řízení v dodavatelských řetězcích?), *Safety Science*, 49(7), s. 988–994.
- Walters D., Wadsworth E. a Bhattacharya S. 2020. „What about the workers? Experiences of arrangements for safety and health in global container terminals (A co pracovníci? Zkušenosti s ujednáními pro bezpečnost a ochranu zdraví v globálních kontejnerových terminálech), *Safety Science*, 121, s. 474–484.
- Weil, D. 2014. *The fissured workplace: Why work became so bad for so many and what can be done to improve it* (Rozbité pracoviště: proč se práce pro tolik lidí tak zhoršila a co udělat pro její zlepšení), Harvard University Press, Boston, MA.
- Wright, C. a Lund, J. 2003. „Supply chain rationalization: Retailer dominance and labour flexibility in the Australian food and grocery Industry“ (Racionalizace dodavatelského řetězce: dominance maloobchodníků a flexibilita práce v australském potravinářském průmyslu), *Work, Employment and Society*, 17(1), s. 137–157.

Autoři: David Walters (School of Social Sciences Cardiff University) a Phil James, (Middlesex University)

Řízení projektu: Annick Starrenová, Emmanuelle Brun – Evropská agentura pro bezpečnost a ochranu zdraví při práci (EU-OSHA), 2020.

Tento článek zadala k vypracování Evropská agentura pro bezpečnost a ochranu zdraví při práci (EU-OSHA). Její obsah, včetně všech vyjádřených názorů a/nebo závěrů, představuje výhradně stanovisko autorů a nemusí nutně odrážet stanoviska agentury EU-OSHA.